

Ahmet Mecbûr Efendi'nin Hayatı ve "Hilâfetnâme-i Osmânî ve İttihatnâme-i İslâmî" Adlı Eseri¹

BİRİNCİ BÖLÜM

Burhan ÇONKOR*

Giriş

İlme ve öğrenmeye daha ilk inen âyetleriyle teşvik eden Yüce dinimiz İslam, ilim yolunda gayret sarf edenlerin ayrıcalığına da vurgu yapmıştır.³ Müslüman Türk milleti de Kur'anın emirleri ve Hz. Peygamber'in (s.a.s) uygulamalarından hareketle ilim öğrenmeye özel bir önem vermiş, yetiştirdiği âlimler vasıtasıyla İslam'a ve Müslümanlara hizmet etmiştir.

Memleketlerin ilim ve kültür alanında ilerlemesi ancak yetiştirdiği âlimler vasıtasıyla mümkün olabilir. 1071 yılında Anadolu'nun fethi ile Horasan'dan gelen âlim ve mutasavvıflar vasıtasıyla Çankırı'da da yaklaşık bin yıllık bir ilmî ve tasavvufî kültürün izlerine ulaşılabilmektedir.⁴ Özellikle Osmanlı Devleti zamanında medrese ve vakıf müesseseleriyle daha sistematik bir şekilde sürdürülen bu eğitim ve kültür faaliyeti neticesinde Çankırı'da pek çok âlim ve mutasavvıf yetişmiştir. XIX. yy. sonlarında Çankırı'da, hem ilmî hem de tasavvufî kültürü sahiplenerek, gelecek kuşaklara aktarılmasında rol oynayan en önemli şahsiyetlerden biri de hiç şüphesiz Müderris Zaîmzâde Ahmet Mecbûr Efendi olmuştur. Mecbûr Efendi, bizzat kendi imkânlarıyla kurduğu medrese ve kütüphanesine, şahsına ait kitapları da vakfederek büyük bir fedakârlık örneği ortaya koymuştur.

Mecbûr Efendi'nin hayatı ile ilgili en eski bilgiler, 1339/1923 yılına ait *Halk*

¹ Bu çalışmada, 2017 yılında Uluslararası Çankırı'nın Manevi Mimarları Sempozyumu'nda sunduğumuz bildiriden istifade edilmiştir. Bkz. Çonkor, Burhan, "Çankırlı Bir Âlim, Mutasavvıf ve Şâir: Zaîmzâde Ahmet Mecbûr Efendi (1853-1919)" *Uluslararası Çankırı'nın Manevi Mimarları Sempozyum Bildirileri*, Çankırı 2017, s. 251-270.

* Dr. Öğretim Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, e-mail: bconkor@hotmail.com

³ Örnek olarak bkz. Tâhâ, 20/114; Enbiyâ, 21/7; Fâtır, 35/28; Zümer, 39/9; Mücadele, 58/11; Alak, 96/1. Buhârî, İlim 10; Müslim, İmâre, 175, Zekât 98, 100; Tirmizî, İlim, 4; İbn Mâce, Mukaddime, 17.

⁴ Geniş bilgi için bkz. Aktaş, Cahit, "Çankırı Tasavvuf Tarihine Genel Bir Bakış", *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, Yıl:6, sayı:8, Çankırı 2012, s. 45-52.

örnekleri görülecektir. Yaşadığı ruh hali şiirlerine de yansımış, alanın uzmanları tarafından takdirle karşılanan pek çok edebi örnek ortaya koymuştur.

Onun, günümüze bıraktığı en önemli mirası olan kitaplarından, şu ana kadar ancak *Divân* ve *Hilâfetnâme* adlı eserlerine ulaşılabilmiştir. Bu iki eser üzerine yapılan çalışmalar, müellifin ilim dünyasına katkılarını ortaya çıkarma anlamında önemli bir adım olmuştur. Ancak, kütüphanesinde yer alan ve sayılarının 1200'e kadar çıkartıldığı eserlerine ulaşılması, Mecbûr Efendi'nin yaşadığı dönemde Çankırı'daki ilmî hayatı ve medreselerin durumunu ortaya koyması yanında, hayatını ilme vermiş bir âlimin düşünce dünyasını da daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Akdoğan, Onur, *Çankırı'nın Tarih Ve Kültür Dünyasını Şekillendiren Aktörler İle Sözlü Tarihinde Yer Alan Efsane Ve Menkıbeler*, (<http://www.turkdivani.com/cankirinin-kultur-dunyasini-sekillendiren-aktorler.html>, erişim: 20 Mart 2017)
- Aktaş, Cahit, "Çankırı Tasavvuf Tarihine Genel Bir Bakış", *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, Yıl:6, sayı:8, Çankırı 2012, s. 45-52.
- Akyol, İbrahim, "Astarlızâde Mehmed Hilmi Efendi'nin Hocaları", *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 7, sy., 9, Çankırı 2012, s. 171-178.
- Akyol, İbrahim, *Çankırlı Mecbûr Efendi Divânı*, Kriter Yayınevi, İstanbul 2020.
- Arslan, Yüksel ve Karakuş, Orhan Kemal, *Yitik Şehrin Romani Hamuşan*, Yenigün Matbaası, Çankırı 2012.
- Aşkar, Mustafa, *Çankırlı Astarlızâde Mehmed Hilmi Efendi*, Sistem Matbaacılık, İstanbul 2005.
- Ata, Ferudun, *Çankırı Mevlevihanesi*, (Yüksek Lisans), Selçuk üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, Konya 1995.
- Buhâri, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil, *Sahîhu'l-Buhârî*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul ths.
- Çonkor, Burhan, "Ahmet Mecbûr Efendi ve "Hilâfetnâme-i Osmânî ve İttihatnâme-i İslâmî" Adlı Eseri", Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi, *KARE-FAD*, cilt: 5 sy., 1, Çankırı 2017, s. 64-77.
- Çonkor, Burhan, "Çankırlı Bir Âlim, Mutasavvif ve Şâir: Zaîmzâde Ahmet Mecbûr Efendi (1853-1919)" *Uluslararası Çankırı'nın Manevi Mimarları Sempozyum Bildirileri*, Çankırı 2017, s. 251-270.
- Efe, Aydın, "Osmanlı'nın Son, Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Çankırı Müftüsü: Mehmed Ataullah Efendi", *Çankırı'nın Manevi Mimarları Sempozyum Bildirileri*, Çankırı 2017, s. 421-433.
- Haksever, Ahmet Cahit, "Çankırı'da Mevlevîler ve Mesnevîhanlar", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2012/2, c. 11, sy., 22, s. 42-43.
- Müslim, Ebû'l-Huseyn b. Haccâc, *Sahîhu Müslim*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, ths.
- Nahit, Tahsin, "Ahmet Mecbûr Efendi", *Halk Yolu Mecmuası*, sayı, 7, Çankırı 1339, s. 101-102. (Ç.A.M Arşivi)
- Onay, Ahmet Talat, *Çankırı Şairleri II*, Çankırı Matbaası, Çankırı 1932, 2, 206-393.

Hilâfetnâme-i Osmânî ve İttihatnâme-i İslâmî

- Öngören, Reşat, “Hatm-i Hâcegân”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 476-477.
- Sakallı, Ahmet ve Ayaz, Fatih, “Taş Mektep Tarihçesinden Hareketle Çankırı’nın Eğitim Tarihi Üzerine Bir İnceleme”, *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 1, sy., 1, Çankırı 2007, s. 305-306.
- Tanin Gazetesi, *Gülhane Hastanesi’nde Mülâkatlar*, 19 Nisan 1331/2 Mayıs 1915.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed, *el-Câmiu’s-sahîh*, Mektebetü’s-Selefiyye, Medine, 1964.
- Türkoğlu, Ömer, *Salnamelerde Çankırı*, Çankırı Valiliği yay., Çankırı 1999.
- Üçok, Ahmet Kemal, *Görüp İştittiklerim*, Okuyan Adam yay., Ankara 2002.
- Ünlü, Ahmet, *Çankırlı Şehit ve Gaziler*, Çankırı Belediyesi yay., Çankırı 2011.
- Zaîmzâde, Ahmet Mecbûr Efendi, *Hilâfetnâme-i Osmânî ve İttihatnâme-i İslâmî*, (Yazma), Çankırı 1327/1909.

_____, *Dîvân-ı Mecbûr*, (Yazma), Çankırı ths.

ARŞİV BELGELERİ

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH.SAİDd.139.189.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İ.MF.1321.C/1.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, BOA.MF.MKT.539.29.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, BOA.İ.MF.9.31.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, BOA.MF.MKT.512.31.5/1-2.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, MF.MKT.178.11
- Evkâf-ı Şerifiye ve Vakfiyye 3. Defteri (sene 1320, Ç.A.M Arşivi)